

РАДОМИР В. ИВАНОВИЋ

КЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКА И КЊИЖЕВНОКРИТИЧКА
РЕКАПИТУЛАЦИЈА

(Ђуза Радовић: *Студије и огледи*, Црногорска академија наука и умјетности, Титоград, 1983.)

Сваки покушај рекапитулације књижевноисторијских и књижевнокритичких студија и огледа Ђузе Радовића природно подразумева временско ситуирање, као и валоризацију и ревалоризацију овог научног опуса. Да би се одговорило томе задатку, неопходно је најприје утврдити одређен број најширих естетичких, научних и књижевних одређења овога аутора, који је књижевно формиран у окриљу међународног покрета социјалне, пролетерске или антифашистичке литературе, покрета коме су готово без изузетка припадали сви значајнији међуратни црногорски књижевни ствараоци (осим Радовића, још и Јанко Ђоновић, Стефан Митровић, Саит Ораховац, Радован Зоговић, Никола Лопичић, Мирко Бањевић, Душан Ђуровић, Ристо Ратковић, Михаило Лалић, Душан Костић и многи други). За књижевног аналитичара такође је веома интересантно да утврди на какав је начин Радовић током пет и по деценија књижевног и научног стваралаштва исказивао своје интелектуалне дилеме, у студијама и огледима, као и своја стваралачка искуства, у поезији и прози. Та интеракција идеје и пјесничке слике веома је интересантна у профилирању овог аутора.

Најприје, стога, треба утврдити да је у својим студијама и огледима Ђуза Радовић свих протеклих деценија досљедно остајао при одређеном броју одређења, богатећи их временом, али не мијењајући битно основна полазишта. Књижевност је, по Радовићевом мишљењу, које он изражава и експлицитно, у науци о књижевности, и имплицитно, у белетристици, веома важна област духовних дјелатности, са много ширим кругом референци но што јој се данас придаје, тако да се готово може ставити знак једна-

кости између живота и умјетности. Књижевност битно утиче на формирање друштвене и индивидуалне свијести, те је схватљиво што социјално ангажовани ствараоци и мислиоци за њу не траже аутономни простор, као што то чине модернисти, него настоје да је интегришу у све поре друштвеног живота, не двојећи своја естетичка од својих етичких одређења. Парадигматску осу у Радовићевом научном опусу представља сљедећи пасаж:

„Књижевност је живот у најширем и најразноликијем смислу. Људска имагинација, изврела из реалног света, као пламен лиже непрекидно над собом тај велики казан живота, палача по предметима, осветљава их, усијава и сагорева, спиритуалишући се у стваралачки чин, она пројекције предмета и света, и саме себе заједно са свим тим, преноси у ону трајнију, уметничку трајност над којом време и пролазност имају мању власт него над објективним светом“.

У складу са глобалним идејама времена у коме се интелектуално и креативно формирао, Радовић је такође досљедно бранио идеју о премоћи процеса *социјализације* умјетности и књижевности над *естетитацијом*, односно премоћи *демократизације* над ларпурлартистичким затварањем умјетности и књижевности у кулу од слонове кости. То значи да оне морају бити динамичне и активистичке области човјековог дјеловања, тако да књижевност не смије бити „рутинерска гимнастика духа“ него се она, рођена из најдубље потребе људскога духа, мора бавити суштинским појавама живота, мора служити човјеку, као што се то види из сљедећег Радовићевог закључка: „Кроз ту велику љубав све се претвара у лепоту. Али и лепота, као и остале категорије људских вредности, има значаја само онда кад служи човеку“. Попут других југословенских критичара, савременика — Велибора Глигорића, Јосипа Видмара, Антуна Барца, Милана Богдановића, Димитра Митрева, Радовић заступа антропоцентричну концепцију умјетности и књижевности, истина, понекад исувише наглашавајући њихову друштвену функцију, што се види и када је у питању примјењена методологија књижевне анализе, у којој је „спољни“ приступ књижевном дјелу претпостављен „унутрашњем“, чиме се могу тумачити и „сужени фокуси“ ове врсте књижевноаналитичке парадигме.

Схватљиво, у контексту таквог начина промишљања о законитостима егзистенције и законитостима умјетничког стварања Радовић се залаже за теорију реализма, и то ону категорију коју су његови савременици означавали као „нови реализам“ или „интегрални реализам“. Бавећи се најзначајнијим појавама и дјелима црногорске (Његош, Љубиша, Марко Миљанов, Никола Лопичић), српске (Вук, Јакшић, Костић, Радичевић, Матавуљ, Андрић), и словеначке књижевности (Ашкерц, Воранц, словеначка народна приповијетка), Радовић највише аналитичке пажње посвећује „го-

вору писца“ а не „говору дјела“. То Радовић назива „невидљивим крвотоком којим је живот ушао на ове странице“. При томе је историчар добро проучио све релевантне чињенице да би могао да временски, социјално и просторно ситуира писца, да из његовог дјела извуче оне карактеристике које му гарантују трајност и које су прикладне да се тим поводом актуализују и поновно проблематизују основне дилеме нашег времена (у том погледу индикативна су сва четири прилога о Његошу). Радовић с разлогом указује на универзална значења одређеног књижевног дјела, али не пропушта прилику да истакне добро познату чињеницу да се тај универзални значај рађа из регионалног, у дијалектичкој спреси.

Своја књижевноисторијска и, нарочито, критичка одређења Ђуза Радовић није сакривао иза нејасних формулација и формалистички конципираних аналитичких схема. Он изузетну пажњу посвећује јасности, доступности и комуникативности, те велику пажњу поклања рецепцији и литерарном стилу својих студија и огледа. То је једна од оних љепота које иманентно зраче из њих, јер ма колико се саглашавали или спорили са судовима или оцјенама Ђузе Радовића, ма колико давали предност овом или оном, традиционалном или модерном аналитичком поступку, јасно се показује добро познавање материје, велики уложени труд у припреми поједине студије или огледа, провјерен књижевни укус и, изнад свега, занимљивост казивања. У свој доживљај историчара и критичара Радовић је страсно уносио и доживљај белетристике, тако да се неки од његових најуспјешнијих студија и огледа читају као текстови који припадају науци о књижевности, али истовремено и текстови који припадају самој књижевности (есеји-зирана проза). По литерарности стила најсугестивније су написани: оглед „Воранц Прежихов“ (1950. и 1953) и студија „Приповедачки лик Николе Лопичића“ (1953), настали у вријеме пуне аналитичарске зрелости и најактивнијег књижевноисторијског и критичког Радовићевог дјеловања (1947—1959).

Једно дјело живи онолико колико се чита. Пожелимо најновијем дјелу Ђузе Радовића *Студије и огледи*, издатом поводом седамдесетпетогодишњице живота и педесетогодишњице књижевног рада овог ствараоца, онолике и онакве страсне читаоце, и тумаче књижевних дјела, писаца и појава какав је и сâм Радовић. Академику Душану Костићу и мени, као приређивачима књиге, она је током припремања пружала истинско задовољство, а томе задовољству додали бисмо и још једно: што својим књижевноисторијским и критичким студијама и огледима Ђуза Радовић, како је и сам захтијевао, није уносио „књиге у живот“ него „живот у књиге“. Тиме је своју стваралачку мисију вишеструко и часно испунио.

